

NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA: NA CESTĚ DO INFORMAČNÍHO VĚKU

Jiří Drbálek, Národní lékařská knihovna Praha

1840

Založena první spolková lékařská knihovna v Čechách – Čtenářské sdružení při Sboru doktorů lékařství v Praze. Její sídlo bylo v Martinské ulici, později v Celetné ulici.

1924

Pod názvem Lékařská čítárna a knihovna v Praze přechází pod státní správu.

1931

Iničiativou význačných českých lékařů jsou položeny základy k Lékařskému (nyní Zdravotnickému) muzeu jakožto kulturnímu odboru tehdejšího Sboru Lékařského domu.

1935

Vychází Bibliographia medica čechoslovaca ročník 1932, registrující články v československých lékařských časopisech. Její autor O. Hněvkovský pak postupně do r. 1939 vydává ještě ročníky 1933–1935.

1947

Vedle Ústřední (od r. 1949 Státní) lékařské knihovny začíná v Lékařském domě působit Zdravotnické dokumentační středisko (od r. 1949 Ústav zdravotnické dokumentace), zaměřené především na ediční, bibliografickou a rešeršní činnost.

1949

K. Růžička a S. Nevole vydávají ročník 1947 Bibliographia medica čechoslovaca, zahajující systematické zpracovávání naší literární produkce formou registrující národní lékařské bibliografie.

1956

Správa sbírek Zdravotnického muzea převedena z Ministerstva zdravotnictví do Ústavu pro zdravotnickou dokumentaci.

1961

Sloučení knihovny a dokumentačního ústavu pod názvem Státní ústav pro dokumentační a knihovnickou službu (od r. 1977 název změněn na Ústav vědeckých lékařských informací).

1965

Do ústavu převedena agenda odborné knihovny Ministerstva zdravotnictví. Zahájeny práce na přípravě automatizace odborných agend ústavu. Prvními významnými projekty realizovanými v 70. letech jsou automatizovaný systém BMČ a průběžné poskytování rešerší z báze Excerpta Medica.

1972

Rozhodnutím ministra zdravotnictví je ústav přejmenován na Národní lékařskou

knihovnu. Zároveň je pověřen funkcí Dokumentačního střediska WHO pro Českou republiku.

1994

Zakoupení integrovaného knihovnického systému ALEPH a zapojení do sítě Internet vytvářejí základní předpoklady pro komplexní automatizaci knihovnických a informačních agend NLK a pro přechod na poskytování odborných služeb nové kvality.

1996

Knihovna získává poprvé ve své historii vlastní objekt pro své potřeby – budovu v Sokolské 54, kam bude postupně přesunuta většina služeb veřejnosti.

1998

Počátkem roku dokončen přesun veškerých plánovaných provozů včetně správy Zdravotnického muzea do Sokolské 54, v Lékařském domě zůstává jen čítárna a výpůjční protokol časopisů.

Pro bilancování 50letého rozvoje Národní lékařské knihovny (NLK) v Praze je rok 1949 skutečně vhodným výchozím bodem: tehdy totiž dochází k převzetí knihovny Sboru Lékařského domu i Zdravotnického dokumentačního střediska do státní správy. Rozvoj zdravotnictví zákonitě přinášel i rozvoj zdravotnického knihovnictví a na jeho základě budovaných vědeckoinformačních služeb. Bylo proto nutné uvedeným aktem vytvořit podmínky pro existenci obou zařízení, odrážejících tehdejší dichotomii v pojetí informační činnosti a dosti rigorózní oddělení dvou disciplín – dokumentace a knihovnictví. Začlenění dokumentačního střediska do organizací přímo řízených Ministerstvem zdravotnictví a knihovny do sféry Ministerstva kultury umožnilo stálou finanční podporu jejich další existenci a možnost rozvoje. Ke spojení obou až dosud samostatných složek dochází pak v roce 1961, hranice mezi činnostmi informační a knihovnickou byly postupně setřeny.

Odborná činnost a rozvoj NLK v období do listopadu 1989 byly obdobně jako v ostatních českých vědeckých knihovnách neblaze poznamenány izolací od vývoje civilizované společnosti. Po politické stránce je ovšem nutno zdůraznit, že takřka po celé toto období vedení knihovny zajišťovalo životní existenci celé řadě persekovaných lidí, a to i přes neblahé důsledky, jež vplynuly z politických prověrek v 50. letech a v roce 1969.

Pozitivní odborné výsledky dosahované v období 1949–1989 lze přičíst odhodlanému úsilí pracovníků knihovny poskytovat co nejlépe své služby pro celou oblast zdravotní péče a výzkumu v tehdejší republice. Již v roce 1949 bylo vydáním ročníku 1947 *Bibliographia medica czechoslovaca* zahájeno systematické zpracovávání naší literární produkce formou registrující národní lékařské bibliografie. Tato složka byla postupně doplněna o značně využívanou činnost ediční a rešeršní, později pak o poskytování reprografických služeb a o činnost metodickou. Knižní a časopisecké fondy, orientované v nákupu v důsledku nedostatku valutových prostředků převážně na literární produkci států RVHP, byly intenzivní výměnou vhodně doplňovány o důle-

žité tituly z ostatního světa. Byly zavedeny souborné katalogy zahraničních biomedicínských knih a časopisů.

Přínosem bylo ustavení úseku výzkumu, který se řešením řady úkolů automatizace zapojil do tehdejších projektů Státní informační politiky. Prvními významnými projekty realizovanými v 70. letech byla automatizace systému národní lékařské bibliografie a průběžné poskytování rešerší z celosvětové báze Excerpta Medica, jež bylo provozováno ve skutečně masovém měřítku. Zapojení do systému vědeckých lékařských informací v rámci RVHP (Medinform) nepřineslo sice žádný zvláštní efekt, nicméně umožnilo mnoha pracovníkům zajímavé stáže v partnerských zahraničních organizacích.

Nové postavení knihovnických pracovišť v nových demokratických podmínkách si vyžádalo i v NLK změny ve stylu a zaměření práce. Zánik soustavy VTEI a jednotné soustavy knihoven, radikální změny v naší uživatelské sféře, dané transformací zdravotnictví a existencí nových komerčních informačních zdrojů volně přístupných lékařské veřejnosti, různé ekonomické tlaky, to vše vedlo k redukci některých činností (ale i k zavedení služeb nových) a k racionalizaci většiny agend. Zakoupení integrovaného knihovnického systému ALEPH v roce 1994 a zapojení do sítě Internet a CASLIN vytvořily základní předpoklady pro komplexní automatizaci knihovnických a informačních agend NLK a pro přechod na poskytování odborných služeb nové kvality. V roce 1996 získala knihovna poprvé ve své historii vlastní objekt pro své potřeby, kam byla postupně přesunuta většina služeb veřejnosti. Bude však třeba vynaložit velké úsilí na to, aby se tato staletá budova s nevhodnou stavební dispozicí začala přibližovat požadavkům na moderní informační centrum 21. století.

Hlavním naším cílem je postupná přeměna knihovny v elektronickou knihovnu při zachování dosavadních statutárních funkcí. Vedle klasických služeb, poskytovaných stále ještě převažujícímu typu uživatelů, budeme v rostoucí míře nabízet své služby i prostorově vzdáleným uživatelům vybaveným počítačovou technikou v rámci sítí CESNET a Internet. V tomto smyslu chceme navázat na významné výsledky dosažené v poslední době, jako je online přístup do veřejného katalogu, samoobslužné využívání bází dat na kompaktních discích a multimédií, zpřístupňování našich informačních zdrojů na webovských stránkách a prostřednictvím CD-ROM BiblioMedica (vydávaného již od r. 1995), služba elektronické distribuce časopiseckých článků, využívání národních i zahraničních informačních zdrojů na Internetu, digitalizace vybraných dokumentů či elektronické publikování.

Kritickým problémem současnosti je nákup zahraniční literatury. Obdobně jako v NLK dochází k jeho omezení i v síti lékařských knihoven v důsledku výrazného snižování státní dotace knihovnám akreditovaným pro veřejné informační služby. Vedle úsilí o realizaci koordinace nákupu časopisů

v národním měřítku se naše pozornost nyní soustřeďuje na ověřování výhod přístupu k plnotextovým odborným časopisům s přímou návazností na vyhledávání v nejvýznamnější světové biomedicínské bázi MEDLINE, služby, kterou nabízí dnes přes Internet již řada firem. Testujeme rovněž využívání elektronických verzí těch časopisů, jejichž odběratelům nakladatelství umožňují přidělením hesla volný přístup.

Znakem moderní knihovny je to, že je článkem sítě propojené nejen komunikačními linkami, nýbrž i kooperačními vazbami. NLK již přispívá do souborného katalogu CASLIN a společně s dalšími ústředními knihovnami se připravuje na sdílenou katalogizaci. Ve vztahu ke knihovnám zdravotnických zařízení a lékařských fakult pokračujeme v postupném vytváření národní sítě lékařských knihoven. Toto úsilí je usměrňováno Ministerstvem zdravotnictví ČR. V mezinárodní oblasti aktivně pracujeme v rámci Evropské asociace zdravotnických informací a knihoven (EAHIL).

Představy o činnosti NLK v nejbližší budoucnosti vycházejí z předpokladu rozvíjení moderních informačních technologií a dále zapojení do kooperativních národních a mezinárodních informačních systémů. Splnění tohoto úkolu je podmíněno dokončením implementace knihovnického systému ALEPH v NLK a výstavbou sítě dialogových informačních služeb a služeb zajišťujících primární prameny.

Medicína je oblast dynamicky se vyvíjející a tedy produkující a vyžadující velká kvanta informací, nezatížených komerčním nebo ideologickým balastem, naopak se silným humánním nábojem. Jako trvalý náš cíl lze proto spatřovat demokratizaci přístupu pracovníků lékařské vědy a zdravotnické praxe ke všem druhům informačních zdrojů, poskytování rychlých a komplexních poznatků na základě moderních informačních technologií.